

ARCHÆOLOGIAI ÉRTESÍTŐ.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA ARCHÆOLOGIAI BIZOTTSAGÁNAK

KÖZLÖNYE.

KIADJA A MAGY. TUD. AKADEMIA.

1872.

VI. kötet.

Szerkesztő:

Dr. Rómer Flóris,
m. n. muzeum.

7. szám.

Aprilis 15-én.

Bizományos:

Aigner Lajos könyvkereskedése
Pesten.

Ezen folyóirat időhöz nem kötött egy vagy másfél ívnyi számokban jelenik meg.—
Előfizetési ára a 20 ívből álló kötetnek 3 ft; egyes számok bolti ára ívenként 20 kr. —
Előfizetni lehet Aigner Lajos könyvkereskedésében (váci utca 18. sz. nemzeti
szálloda) és minden más honi könyvtáránál.

A sőregi várhegyen talált régiségekről. *)

B. Nyáry Jenőtől.

Gömörmegyébe keblezett Sőreg helysége szűk völgyben fekszik. Fensíkja a sziklabarlangjairól ismeretes ó-básti pogányvárnak folytatását képezi.

A kezdetleges vaskor idejében mindkettő védhely volt.

A hol nem emelkednek szédelgő magasságú sziklafalak, ott emberi kéz nyomaira akadunk: bazalt kőből épült falakra! Eme cyclopsféle rendszerrel, sár és mész nélkül rakott kőbástyák lapályozott magaslatuak. Három ily terrasse-erődítésnek romjait még látni, melyek délkelet felől gyönyörű látványt nyújtanak; magasságuk két, szélességük öt és hosszúságuk ötven öl.

Egyébként a fensík fallal volt körülvéve, tetején pedig kővel körülrakott mesterséges dombok vannak.

Felülről titkos út vezetett az alúl elterülő barlangokba, melyek embereknek és állatoknak lakásul szolgáltak. Keskeny utak vezettek egyik üregből a másikba. Még csak két éve (1868), hogy e barlangokat fölfedezém és annak nyomára jö-

*) Lásd „Archaeologiai Értesítő” III. 267.

vék, mikép minden barlangnak *pitvarja* van, s a sziklaelválások által keletkezett barlangok *emeleteket* képeznek. Egyúttal megemlítendőnek vélem, hogy az őslakók idejéből barlangszелелők már nagy részben elenyésztek : iszap-, haraszt- és kődarabok betemették; ezáltal a földalatti sziklaüregek az egész-ség két főkellékétől: a világosságtól és az egészséges levegőtől lőnek megfosztva.

Emez üregekben házi- és vadállatok csontjain kívül sok érdekes tárgyat találék.

Találtnak itt vas és kő fegyverek, csont házi eszközök és bronz ékszerek.

Ezek után világos vala előttem, hogy e nevezetes hely lakott és erősség volt, a mivel egyelőre be is kelle elégednem, mivel az ó-básti és sőregi pogányvár nevezetű erődtített hegy újabb kori történelmünkben nem szerepel. A talált régiségeken századok hosszú sorának penészét látni, melyek egyébként a vaskor kezdetleges idejére mutatnak.

Minthogy az edényeken is a cserepészetnek primitiv fokozatától a korongon készült ízléseseb edényig különféle alakokra akadtam, fölvilágosításul azok sem szolgálhattak. Habár sok edénynél föltűnt a belső falaira alkalmazott cizfrázat, több edénynek fenekén pedig a négy küllős kerék: ⊕

Mivel azonban a pogányvárat nem czélom megismertetni, Sőreg egy másik nevezetes és eddig egészen ismeretlen pont-jára térek át.

Sőreg helységét, mint fentebb már említém, hegyek veszik körül. Maga a falu egy jókora magaslat tövében épült.

E magaslatot emberemlékezet óta *Várhegy* néven ismerik, egykor erődtített hely volt, most szántóföldül és kőbányául szolgál.

Az ormán emelkedő magas szikláknak köszönheti a vidék festői kinézését, míg közlelről, különösen érdekelnek a kőbe vájt lépcsők, melyek a sziklatömeg csucsára vezetnek föl. Különben három oldalról menedékes és csak egyfelől van összeköttetésben a pogányvárral.

Keleti lejtőjén látván legtöbb cserépdarabot, ez irányban, a hegynek csaknem az alján kezdém meg az első ásatast.

Rövid negyed órai munka után meggyőződék arról, hogy e hely a pogányvárral egykorú, mindkettő a vaskorból való.

Hogy ugyanazon nép, mely ott tartózkodott, fölütötte itt is tanyáját: a favesszőkre hányt sártapaszkoból merem következtetni, míg közvetlen ezek mellett konyhahulladékhelyekre akadtam.

A konyhahulladékok egy ölnél vastagabb rétege világos és elvitázhatlan bizonyítékát adja annak, miszerint e hely évek hosszú során keresztül élelmezési tanya gyanánt szolgált; az ott összegyűlt roppant csontalmazok pedig azt bizonyítják, hogy az időtájt leginkább hússal táplálkoztak. A csontokat a velő kedvéért föltörték, a mi különben a vad népeknél még jelenleg is szokásban vagon.

Minthogy azonban itt a szarvasagancsok nagy mennyiségben fordulnak elé, azt kell gondolnunk, hogy a jelenleg kopár vidéken az őskorban rengeteg erdő vala; valamint a szarvascsontokkal vegyesen talált számos csontnyíl után következtetnünk lehet, miszerint az őslakók a nagyon elszaporodott szarvasokra szenvedélylyel vadásztak.

A konyhahulladékok közt állatesonton, hamun és cseréptöredékeken kívül hegyesre kicsiszolt tűk, nyílcsucok és bordákból laposra és simára készített késpenge alakú eszközök találatnak. E legutóbbiakat gyaníthatólag használták. Hajdan ezekre annyiból volt szükség, hogy midőn a csiszolókövekkel bevégezték a munkát, rendesen ezeket vették elő és velők tudták a kő- és csont tárgyaknak azon fényességet megadni, mely még századunknak is díszére válnék.

A mint ekként a konyhahulladékokat vizsgálám, nagy meglepetésemre, munkásaim egy, két kilás edényt vettek ki a földből. E roppant öblöny, melyet méltán a hazánkban eddig talált legnagyobb edények közé sorolok: fül és czifrázat nélküli, feketés veres felületű, törékeny, barnára kiegészített. Nem vala ugyan benne semmi, hanem volt közvetlen mellette irlával bevont fekete cserépből készült csinos és ép merítő kanál, függőleges vonalzattal. Az edények körül négy jókora nagyságú kő feküdt, négyszöget képezve. E fészekben egy obsidian szilánkon kívül nyílcsucok valának.

Ezekről nem messze ugyan a fentebbi mód szerint két láb

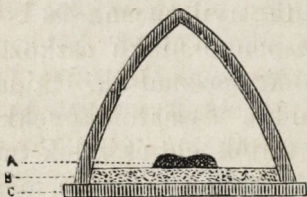
mélységű hamurétegben, hasonló tárgyakra akadánk, azon különbséggel, hogy amazoknál nemcsak a nagyobb edény, hanem a merítő kanál is kisebb volt. E fészekben találám ama remek csont tört, melynek szépsége bámulatra ragadott, s melyet egykor oly hegyesre kiesiszoltak, hogy még manap is öldöklő fegyverül lehetne használni. Hossza 7". Vastag vége markolatúl szolgált.

A konyhahulladékok közt kő és agyag nyakgyöngyöket és orsógombokat találék, mely utóbbiak ismét azt bizonyítják, mikép e nép vadászaton és marhatenyésztésen kívül fonással és szövással is foglalkodott.

Mivel pedig a cseréptöredékek közt szűrő edények is fordulnak elő, világos vala előttem, hogy a sajtkészítéshez is értettek.

Azonban sőregi kutatásaim a konyhahulladékok fölfedezésén kívül még más érdekes eredményre is vezettek.

Több helyütt vörös foltok tűntek szemembe. Megvizsgálásuk után azonnal meggyőződtem arról, miszerint azok kiégett, beboltozott, hosszúkás kerekességű kemenczék. (1. ábra.)

1. ábra.

Fenekük csiszolt fehér homokkőből C van kirakva. Hosszúságuk egy öl, magasságuk és szélességük öt láb. Csak két kemenczét bontattam föl, hanem mindegyikben egy-egy nagy őrlő követ A találék. Az őrlő alatt fél láb magasságú B hamuréteg volt. Végül megemlítendőnek vélem, hogy e kemenczék könnyen kiáthatók,

miután a hosszú századokon át történt esőzések a földet rólok lemosták.

Midőn az est félbeszakítá munkánkat: napszámosaim eltávoznak, én pedig a közeli vízmosásokba siettem.

Fél órai keresés után sok érdekes tárgyat találtam, jelesen: trachyt vésőt, ugyan-e kőnemből átfúrt balták töredékeit különféle csont és agyag tárgyat, sok ércz salakot és bronz tűt.

Az edénytöredékek közül leginkább érdekelték a hegyes fenekű poharak, azon sajátságos voltuknál fogva, hogy fenekükön nem állhatnak. Ezek itt oly mennyiségben fordulnak

elő, mikép a legelterjedtebb házi edények közé sorolandók, habár tudtommal, másutt ritkáknak, sőt igen becseseknek tartanak.

Értésemre esvén, hogy Sőregen még egy hegy van, negyed mértföldnyi távolságra a Várhegytől, a hol egész edényekre akadtak: azon elhatározással távozték e gazdag régészeti lelhelyről, miszerint oda a legrövidebb idő alatt vissza fogok térni, hogy a kérdéses helyet megvizsgáljam, s az eredményről tüzetes jelentést tehessek.

Buda-Pestnek régi látképe.

Az Akademia febr. 19-kén tartott ülésében *Pulszky Ferencz* tisz. tag bemutatta *Ráth György* kir. táblai ülnök nagybecsű rézmetszet-gyűjteményének igen érdekes példányát, mely a főváros lakóit közelebbről érdekli. A sárgult, közepe táján össze-ragasztott papirlapnak szélek nélküli magassága 39, szélessége 40·5 centiméterre. A kép alsó felének két harmadát Pest és a Rákos foglalja el, míg Budának csak $\frac{1}{3}$ -ad jutott. Az elég tiszta, fekete nyomatu műnek szerzője · E · V · 1542. azaz: Enea Vico jellel lép fel; ki Velenczében a jobb mesterek közé számíttatott, s kinek ezen műve eddig a művészi könyvekben ismeretve nem volt. Az égtájak nevei olaszok, valamint a látkép részleteinek elnevezése is.

Nem mondhatjuk, hogy e kép *Merian* rajzainak hűségével bírta, sőt azt kell hinnünk, hogy a rajz nem is készült természet után, annyira nem egyeznek meg a kép részletei a valósággal, bár oly szarvas hibákkal, milyenek a külföldi képes krónikákban rendszeren előfordulnak, midőn p. o. *Párkányt* (Gackernt) csúcson hegytetőnek rajzolják, stb. itten nem találkoznak.

A két város közt levő fekete, nagyon is hullámozó határt a DANVBIO FIVME képezi. A mozsarakkal tele rakott *Csepel-sziget* a mai sótérig és sáros fürdőig ér, a vácsi kapu melletti sarktorony a budai vízi toronynyal vastag láncz által van összekötve, a víz hullámain nagyobb kisebb gályák himbálódz-